

„Az utolsó két egyházpolitikai törvényjavaslat.“ Írta Kováts Gyula. Második bővített kiadás. Budapest. Révay Leó kiadása. 1894. Ára 2 korona.

Méltó feltűnést keltett megjelenésekor egy ily című kis röpirat a napi sajtóban, nem mintha egyetlen felszólalás lett volna, mely tisztán objectív és tudományos szempontból mutatott rá azon javaslatok félszégeire, melyek — s különösen az izraelita vallás receptiójáról szóló — a szabadelvű politika oly csalhatatlansági színébe öltöztetve mutattattak a laikus közönség elé, mert hiszen ezekre nézve már az „Athenaeum“ is elmondotta volt okadatolt véleményét (lásd III. évf. 1. sz.); hanem, mert Kováts röpiratának különös súlyt ad szerzőjének az egyház és állam kérdéseivel *ex asse* való foglalkozása s az a pártpolitikai tekinteteken felül álló objectivitás, mely benne a kathedra emberére vall. Emlékezhetünk rá, hogy Kováts röpiratának első kiadása közvetlenül kapuzárás, azaz a még hátralevő két törvényjavaslat feletti első főrendiházi szavazás előtt látott napvilágot, a mit mindenesetre hátrányára kell felrónunk, mert az ily illetékes helyről jövő szózat talán sok elméhez megtalálta volna az utat, ha idején jön. De másfelől épen az a körülmény, hogy Kováts Gyula semmi olyat nem akart nézetei kifejtésével elérni, a mi az actualis politika áramára való befolyással lett volna egyértelmű, nagy mértékben alkalmas növelni szavának tekintélyét s elismertetni kritikájának elfogulatlanságát.

Az egyházpolitikai reformok sorából eddig a vallások szabad gyakorlatáról s a receptióról szólók nyertek legkevesebb megvitatóst. Kováts nem a kánonjog egyoldalú álláspontjáról tekinti a kérdést, hanem a magyar alkotmány történeti folytonossága szabja meg felfogásának az irányt. Nézetünk szerint is helyesen emeli ki szerző — mint a hogy folyóiratunk mult évfolyama 1. számának „Függő kérdések az állam és egyház újabb viszonyában“ című tanulmánya már rámutatott, hogy lehetetlen a logikai kapcsolatot megtalálni egyfelől a szabad vallásgyakorlat általános proclamálása, másfelől a receptionális rendszer célba vett kibővítése közt. Teljesen anachronistikusnak tartjuk mi is ezt a kapcsolatot, mely csak a codificationalis dilettantismus legprimitívebb agyában születhetett meg, s bizonyára példa nélkül fog állani az európai legislatióban, hol a bevett vallások rendszerével már régen szakítottak. Alaposan és józanul mutatja

ki Kováts Gyula is, hogy hiszen „a vallásszabadság következtében az eddigelé bevett vallások nem maradnak meg ilyenekül. A hitkényszer eleste következtében a bevett vallások egyáltalán megszűnnek bevett vallások lenni.“ Minek akkor törvénybe iktatni egy oly rendelkezést, melynek értelme nincs, melyet kimondani egyszerűen nonszensz?

Kijelenti azonban szerző — s ebben is tökéletesen egyetértünk vele — hogy habár a recipiálásnak és teljes paritásnak ellene van is, korántsem tartja az izraelita vallás jogállását szűk keretek közé szoríthatónak. „Az 1867. évi XII. törvényczikkben kimondottuk, hogy polgári és politikai jogok tekintetében keresztény és izraelita egyenjogú. Most meg — úgymond — a vallás-és lelkiismeretszabadságot teszszük az állampolgárok politikai jogává.“ Csupán addig nem akar szerző elmenni, hogy az 1848: évi XX. t.-czikk 3. §-ának keretébe is belevonjuk az izraelita vallást. A 3. §. szerint ugyanis minden bevett vallásfelekezetet szükségletei közálladalmi költségen fedeztetnek. Szerinte azonban ezen jus sperativumnak történelmi háttere van, melynek keretében bizonyos, még nem tisztázott vagyoni jogi kérdések rejlenek.

A tudós szerzőnek bizonyára nem figyelmén múlt, hogy már itt ki nem domborította az izraelita vallás receptiója elleni argumentumai sorában azt a különösen fontost, hogy ma az államnak egyáltalán nincs is recipiáló hatalma s polgárainak csak külső cselekvési viszonyai érintik, de arra, hogy dogmatikai thesiseket recipiáljon, vagy ne recipiáljon, mi illetékessége sincs. Kiterjeszthet bizonyos jogokat az izraelita honpolgárokra is, így a felekezeti viszonyosságot, az 1868. évi LIII. t.-cz. illető szakaszai alapján, de egy vallási rendszer felett a maga egészében, mint valláserkölesi tan felett birói tisztet nem gyakorolhat, erre hiányoznak intellectuális szervei. Lényegileg az eddig bevett vallások receptiói sem voltak egyebek, mint a „liberum exercitium religionis“ külső cselekvényeinek biztosításai.

Második részében fűzetének Kováts Gyula a vallások szabad gyakorlatáról szóló javaslatot veszi bonczkés alá, melyről véleménye, hogy az egész nem a jogállam, de a mult századi rendőrállam felfogására vall. Hibáztatja, hogy a jóváhagyás és elismerés közötti különbséget a javaslatokban összebonyolították s a jóváhagyást még dogmákra is kiterjesztették. Az állam a XIX-ik század végén még hitczikkelyeket is jóváhagyogat. —

„Indulóban vagyunk — teszi hozzá — azokba az időkbe, mikor keletrómai császárok hitvitákat döntöttek el az ektézisek, hemistikonok, eükükleionok korában. Az elismerendő vallásfelekezetet lelkesztől, egyházi előljárójától megkivánt qualificatióról szólván, kárhóztatja, hogy a politikai jogok mellett annak teljes élvezete is megkivántatik, a mit — azt hiszszük, az igazság némi túlhajtásával — arra magyaráz, hogy még a választási jegyzékben is benne legyen a lelkész, az egyházi előljáró.

Véleménye az, hogy jobb lett volna az egész szektajogot magánjogi térre terelni s a magánjogi személyiség adományozását a törvényhozásnak tartani fenn. Háát ez a tiszta amerikai rendszer, s nekünk sem volna ellene semmi kifogásunk, sőt Deák Ferencz szemei előtt is tényleg ez lebegett; azonban úgy rémlik, mintha a füzet egy passusából kiindulva, Kováts Gyula mégse lenne föltétlen híve ennek a rendszernek, mert más helyütt aggályokat fejez ki azzal szemben. bár igen szép distinctióval írja, hogy „a vallásszabadság és a vallás szabad gyakorlata külön keretekben mozognak. Az előbbi individuális jog, az utóbbi társasági jog, mely az egyesülési szabadság talaján termett.“

A felekezetnélküliséget, a javaslatok ezen punctum saliensét, Kováts nem perhorrescálja, csak azt kívánná, hogy az nem az annus discretionis, a 18 év, hanem csak a nagykorúság, 24 év elérésével váljék lehetővé. Hiszen Szászország, Olaszország a vallásváltoztatás hatályához is 24 éves kort követel meg.

„Receptio és fülig vasba vert vallásszabadság“ — ezzel a kegyetlen ironiájú, de teljesen jogos szavakkal jellemzi a szerző a javaslatok szellemét, melyekkel szemben nagy nyomatékkal jegyzi meg, hogy „más jog is létezik a világon, nemcsak az állam statuálta jog“. Bátorság kellett annak a kimondásához is, a mit a 17. §-sal állít szembe, s a minek egyszerű igazsága oly könnyen átérezhető. Azt mondja ebben: „A vallás dolgát némileg mégis csak kosmopolitikus dolognak kell tartani. A míg egy nemzet idáig nem jutott, addig az nem is érett meg a vallásszabadságra. És ha már a vallások szabad gyakorlatát proclamáljuk, attól sem szabadna félnünk, hogy a vallásfelekezeteknek külföldi protectorai találnak lenni“.

Fájdalom, ritka ez a józan hang s ez a világos látás ma, a politikai intelligencia színvonalának azon ijesztő süllyedése közepette, melynek az egyházpolitikai reformok feletti discussiók

sajtóban és parlamentben oly szomorú képét vázolták. Komoly emberek előtt nem is kell védekeznie a szerzőnek az ellen a föltevés ellen, hogy szentszövetség idejebeli, Stahl féle eszméket terjeszt, midőn figyelmeztet, hogy nem szabad a rendezést úgy létesítenünk, hogy a történelmi jogot túlerősen meggyöngítsük. Függetlenségében, melyet az első kiadás által felidézett támadásokra válaszul csatolt a jelen második kiadáshoz, nagyon bölcsen megmagyarázza, hogy Magyarország, mely a koronázást mint közjogi actust tartja és vallja, már ennél fogva sem szakíthat teljesen a keresztény államisággal. Azáltal, hogy idők folyamán a koronaörök közé protestáns elemek is felvételtek, s hogy az ország nádora, bár protestáns, a koronázás actusában közvetlenül részes lehetett, a koronázásnak eredetileg katolikus symboluma, az általános keresztény államiság eszméjének hordozója lett. S ez teljességgel nem hazudtolja meg azért a szabadelvűséget. mert nagy és mély igazságot fejez ki szerző, mikor azt mondja, hogy *Magyarország a szabadelvűséget mindig történelmi értelemben vették.*

De a kérdés nincs is úgy fölvetve — végi Kováts Gyula becses fejtegetéseit — hogy a keresztény és a minden hittől eltekintő államiság között lehetne választani. Hiszen az izraelita vallás után a többi vallás szervezetei hasonló jogoknak részeseivé már nem lehetnének. Világos tehát, hogy a keresztény állam helyére nem is a vallásoktól eltekintő államot, hanem a keresztény és izraelita államiságot amalgamizáló államot állítanak, a mi valóságos monstrum volna.

„Ez — fejezi be szerző — nem lehet feladatunk, hanem igenis az, hogy az izraelita hitközségeknek annyi jogot adjunk, mennyit intézményeink keretében csak adhatunk.“

Mindezt érdemes volt a tizenkettedik órában is elmondani egy jeles és független tudósnak, kit a napi politika apró érdeklámlatai nem befolyásolnak meggyőződése nyílt és férfias kimondásában, s ki a jog- és alkotmányismeret a bouczoló és bíráló és z erős logikája hatalmas fegyvereit képes harciba vinni az igazság mellett. A füzethez csatolt két törvénytervezet is mintája a minden casuistika nélküli, a szükségesen túl nem menő, praecis codificationális munkálatoknak, s azok elfogadása egy hamis helyzetből mutatna kivezető utat és követendő nyomot.

—r—s.

Hüppe: Lengyelország alkotmánytörténete. Fordította Szathmáry György. A M. T. Akadémia kiadása. 1894.

Szerencsés gondoliat volt Akadémiánktól, hogy az általa kiadott művek díszes sorozatába fölvette Hüppe munkáját is a lengyel alkotmányról. Mert ámbár ép most van századik évfordulója annak a világra szóló eseménynek, hogy az egykor oly hatalmas Lengyelország hosszú haldoklás után kimult az államok sorából, de azért nem mondhatnánk, hogy életében rejlő tanulságot államtudományi irodalmunk megvonta, illetőleg hasznosította volna; ellenkezőleg, idevonatkozó reflexiókra csak elvéve találunk benne, mintha egészen kívül esnék szemlélődése körén. A mi annál sajnálatosabb, mert a lengyel állam multja fölötte tanulságos; az aranysemek itt valóban a napon hevernek a látók számára. És ez különösen korunkra áll, a melyben a szabadság eszméi és az állam hatalmi intézményei erős küzdelmet folytatnak egymással. Igaz, hogy a lengyel államélet főképp negatív tapasztalatokat kínál, de végre is a politikai tudás szempontjából az, hogy mit kell tenni és hogy mit nem kell tenni, egyaránt fontos.

Már e szempontokból is örömmel fogadjuk Hüppe művének magyar kiadását, mert hiszszük, hogy képes lesz az érdeklődést felkölteni, a mire pedig nekünk magyaroknak még különös okaink is vannak. A nevezett munka minden figyelmes olvasója bizonyára azt a benyomást szerzi, hogy a lengyel alkotmány és alkotmányunk között, habár a későbbi fejlődésben eltérnek egymástól, de az alapvonásokra sok a hasonlatosság és így amannak alapján kifejlődő állami élet ismerete nem egy intézményünk politikai jelentőségének megvilágosításához fog járulni; sőt még a jogtörténeti kutatás előnyére is szolgálhat, mert nagy valószínűséggel állítható, hogy ez alkotmányok, később pedig a lengyel és az erdélyi alkotmány között jelentékeny kölcsönhatások voltak és egyes intézmények közös forrásra vezethetők vissza. Hüppe e vonatkozásokat ugyan még nem fejt ki eléggé; itt-ott hivatkozik a magyar alkotmányra, de hasonlatait inkább Angliából veszi, pedig nálunk rokonabb talajon található meg. A szerzőnek azonban nem tehetünk azért szemrehányást, mert a mikor munkáját írta, a magyar alkotmánytörténet sem jogilag, sem politikailag nem volt még úgy kidolgozva, hogy egy idegennek és ilyen nagyszabású munkához útmutatással szolgálhatott volna.